

Syndefall og initiasjon. En analyse av Karen Blixens "Ringen".

Innledning

Karen Blixens novelle "Ringen" rangeres av en eller annen grunn blant Blixens svakere noveller. Novellen har likevel vært en gjenganger på grunnfagspensa i allmenn litteraturvitenskap de siste årene, og må av den grunn antas å være mye analysert – både av lærere og elever. Noen få analyser av novellen eksisterer også i artikkelform (og som deler av bøker og avhandlinger), og har vært nyttige for den analysen jeg selv har utført.¹ Min artikkel om "Ringen" refererer seg mest til Leif Søndergaards "Syv fantastiske analyser af Karen Blixens 'Ringen' – og diverse overvejelser om teori og metode", og min tolkning plasserer seg et sted mellom hans psykoanalytiske tolkning (i avsnittet "Lises individuation") og hans syndefallstolkning (i avsnittet "Lises syndefall"). Jeg har dessuten sympati for mange av Søndergaards overveielser omkring metode – uttrykt i form av hans "elleve ledetråde for det fortsatte arbejde med litterær analyse".² Min artikkel er likevel en del annerledes enn Søndergaards. Den presenterer ikke noen åttende "fantastisk analyse", for min analyse er ikke utelukkende basert på én metode eller én innfallsvinkel, men artikkelen har heller ikke

---

¹ Følgende analyser av "Ringen" har vært tilgjengelig for meg: Tone Selboe: "Kunst og kropp: *Skæbne-Anekdoter og Ehrengard*" (kapittel 5 i Selboe: *Kunst og erfaring*, Odense Universitetsforlag, 1996); Robert Langbaum: *Mulm, stråler og latter: en studie i Karen Blixens kunst* (Gyldendal, København, 1964); Hans Alstrup Petersen: "Ægteskabet mellem himmel og helvede. En læsning af Karen Blixens fortælling 'Ringen'" (trykket i *Religionsvidenskabeligt tidsskrift* 12, 1988); Leif Søndergaard: "Syv fantastiske analyser af Karen Blixens 'Ringen' – og diverse overvejelser om teori og metode" (trykket i *Kultur & Klasse*, 73, 1993, ss. 77-104).

² "Syv fantastiske analyser af Karen Blixens 'Ringen' – og diverse overvejelser om teori og metode", ss. 80-81.

form som en gjennomgang av mulige analysemetoder og analysevarianter, slik Søndergaards artikkel har.

Min analyse baserer seg i utgangspunktet på minst tre metoder, hvorav to faller innenfor det som tradisjonelt karakteriseres som tekstimmanente metoder. Det perspektivet som styrer analysen kan foreløpig uttrykkes i stikkordet "initiasjon".

Komposisjon og fortelleteknikk i "Ringene"

I avsnittet "Fortællingens forløb – en narratologisk-semiologisk-strukturalistisk analyse" foretar Leif Søndergaard to former for komposisjonsanalyse som begge ligner litt på den jeg selv skal utføre. Søndergaards første analyse er en variant av den tradisjonelle utpekingen av plotfaser. Søndergaard opererer med tre plotfaser:

- 1) determinations-punktet i et generelt baggrunds-afsnit, hvor fortællingens tema introduceres, 2) kulminations-punktet i et centralt afsnit, hvor den begivenhed, som fortællingen vil berette om, finder sted, og 3) konklusjons-punktet i et opsummerende slutafsnit, der samler trådene.¹

Søndergaards postulat i denne analysen er at plotforløpet i "Ringene" faller i to faser: Novellen har et "determinations-punkt" og et "kulminations-punkt", men mangler et "konklusjons-punkt". Determinasjonspunktet strekker seg ifølge Søndergaard fra novellens åpning til setningen "Det var en dejlig Junimorgen".² Kulminasjonspunktet omfatter resten av novellen. I den andre analysen benytter Søndergaard Greimas' velkjente "structure élémentaire de la signification" (også kjent som "S-modellen") som metode for forløpsanalyse, og i denne analysen opererer han med en femdeling av

---

¹ Ibid., s. 82.

² Karen Blixen: "Ringene", sitert fra Blixen: *Skæbneanekdoter* (Gyldendal Paperback, 1958), s. 222. Referanse vil heretter bli gitt i parentes bak sitatet i hovedteksten.

plotforløpet i "Ringen": Giftemål med Konrad, "væk fra ham [...], videre til fåretyven i helligdommen [...], fra fåretyven idet hun frigives [...] og tilbake til Konrad [...].¹

Begge forløpsanalysene til Søndergaard opererer ut fra forhåndsdefinerte forventninger både når det gjelder inventar og kombinatorikk. De to analysemetodenes ulike resultater når det gjelder segmenteringen skal, så vidt jeg kan forstå, ikke tas til inntekt for to motstridende syn på hvilke mekanismer som styrer forløpet i "Ringen", og gir heller ikke opphav til motstridende tolkninger av novellens tematikk. Jeg er ikke motstander av de to nevnte metodene for forløpsanalyse på prinsipielt grunnlag, men har likevel valgt en litt annen innfallsvinkel til min forløpsanalyse av "Ringen".

Min forløpsanalyse refererer seg i siste omgang til en håndfull prosedyrevedtekter formulert av Peter Brask, men er langt fra noen fullstendig Brask-analyse.² Kjernen i Brasks form for komposisjonsanalyse er det en kunne kalle *ad hoc*-segmenteringen, foretatt på semantisk grunnlag, av tekstforløp. Det jeg her omtaler som *ad hoc*-aspektet er etter mitt syn ganske vesentlig. *Ad hoc*-aspektet innebærer at analysen ikke orienterer seg ut fra noe forhåndsetablert inventar av forventninger, og at den nettopp derfor kan tenkes å være mer lydhør overfor særegenhetene i den tekst som analyseres. De spørsmålene som ligger til grunn for den påfølgende lille komposisjonsanalysen, er følgende: Lar novellens tekstforløp seg dele inn i to eller tre faser? Hva karakteriserer i tilfelle de to eller tre fasene, og hvilket innbyrdes forhold eksisterer mellom dem?

Det som etter mitt syn styrer komposisjonen på novellens makroplan, er kontrastrelasjonen mellom to hendelser som

---

¹ Ibid., s. 83.

² For en mer detaljert redegjørelse, se Brask: "Om komposisjonsanalyse" (i International Association for Scandinavian Studies. Study conference (14: 1982: Odense): *Kortprosa i Norden: fra H.C. Andersens eventyr til den moderne novelle: akter fra den XIV studiekonferanse for skandinavisk litteratur i Odense 1982*, Odense Universitetsforlag, Odense, 1983).

begge er av stor viktighet for hovedpersonen Lise. Bryllupet er den første av disse to hendelsene. Selve bryllupsseremonien er ikke beskrevet i novellen, men beretningen om Lises tilstand før og etter bryllupet dominerer den fasen av novellen som strekker seg fra åpningen og til midt på s. 294: "Det var en deilig Junimorgen". Den andre hendelsen utspiller seg i en lysning i skogen, og utgjør emnet for resten av novellens forløp. Tekstforløpet har dermed etter min mening en binær komposisjon på makroplanet – den faller i to avdelinger, og de to avdelingene står i en kontrastrelasjon til hverandre. Denne kontrastrelasjonen gjenstår det å utdype, men den kan foreløpig betegnes som en kontrastrelasjon mellom to overgangsritualer – et kristent og et ikke-kristent.¹

Før jeg utdyper kontrastrelasjonen gjennom en tolkning av innholdet i de to avdelingene eller tekstelementene, kan vi legge merke til at det også er andre markører som signaliserer at det går et skille akkurat her i teksten. Disse markørene lar seg spesifisere ved hjelp av et narratologisk begrepsapparat av den typen Gérard Genette utviklet i essayet "Discours du récit" (1972).² Av særlig relevans for min analyse av "Ringen" er den delen av narratologien som omhandler de temporale relasjonene mellom historie og fortelling. Genette opererer med tre hovedkategorier innenfor dette feltet – orden, varighet og frekvens –, og de to sistnevnte kan bidra til å skille mellom fase 1 og 2 av komposisjonen i "Ringen". Når det gjelder kategorien varighet, kan vi legge merke til at fase 1 i komposisjonen preges av en oppsummerende fremstilling,

---

¹ Det kan innvendes mot denne segmenteringen at novellens aller første setning – "En Sommermorgen for halvandet Hundrede Aar siden gik en ung Godsejer og hans Kone ud at spadsere paa deres Jord" (s. 221) – ikke hører hjemme i komposisjonens første avdeling annet enn som innledning til den. Samme forholdet gjelder etter min mening også for de første setningene i komposisjonens andre avdeling: "Det var en deilig Junimorgen..." (s. 222). Disse to innledende passasjene ville kunne synliggjøres dersom jeg hadde ført komposisjonsanalysen videre ned på neste nivå.

² Essayet er publisert i engelsk oversettelse under tittelen *Narrative Discourse. An Essay in Method* (Cornell University Press, Ithaca, New York, 1980).

mens fase to preges av den sceniske fremstillingsmåten.¹ Det betyr at tempoet er høyere i fase 1 enn i fase 2. Når det gjelder kategorien frekvens, kan vi legge merke til at fase 1 domineres av en iterativ beretningsform, mens fase 2 domineres av en singulativ form. Det betyr at fase 1 er viet beskrivelsen av hendelser som gjentok seg ("De havde været Mand og Kone en Uge", "De Nygifte var over al Beskrivelse lykkelige", osv.), mens fase 2 er viet beskrivelsen av enestående hendelser på én bestemt dag (der møtet med fåretyven utgjør kjernen).²

Resultatene av min komposisjonsanalyse er, som det går frem ovenfor, ikke helt de samme som Søndergaards. I motsetning til Søndergaards Greimas-analyse mener jeg at makrokomposisjonen i "Ringene" faller i to faser, og ikke i fem. Disse to fasene er identisk med de fasene Søndergaard peker ut i sin plotanalyse, men relasjonen mellom fasene lar seg etter mitt skjønn best beskrive som en kontrastrelasjon, og ikke i termer som "determinasjon" og "kulminasjon".

Etter at den braskianske komposisjonsanalysen i kombinasjon med en Genette-fundert narratologisk analyse har hjulpet oss til å peke ut to kontrasterte tekstelementer som er vesentlige både for en forståelse av novellens forløp og dens tematikk, er det nå på tide å utdype kontrastrelasjonen mellom de to utpekte elementene. Denne utdypingen som vil kunne ut i refleksjoner over novellens tematikk, kan stå som et eksempel på hvor nært knyttet den immanente, tekniske og metodiske beskrivelsen av tekstens konstruksjon kan være til en tematisk

¹ Fenomenet varighet defineres på følgende vis i *Narrative Discourse*: "the speed of narrative will be defined by the relationship between a duration (that of the story, measured in seconds, minutes, hours, days, months, and years) and a length (that of the text, measured in lines and in pages)" (*Narrative Discourse*, ss. 88-89). Kategorien oppsummering defineres som følger: "the narration in a few paragraphs or a few pages of several days, months, or years of existence, without details of action or speech" (s. 96). Kategorien scene defineres som følger: "...realizes conventionally the equality of time between narrative and story" (s. 94).

² Frekvens omhandler ifølge Genette "the relations of frequency (or, more simply, of repetition) between the narrative and the diegesis..." (s. 113). Kategorien iterativ har følgende definisjon: "narrating one time (or rather: at one time) what happened n times" (s. 116), mens singulativ beretningsform defineres enten ved "narrating once what happened once" (s. 114) eller ved "narrating n times what happened n times" (s. 114).

tolkning som attpåtil nærer seg av teksteksterne idékomplekser. Den tematiske analysen kan i dette tilfellet faktisk betraktes som en spesifikasjon av en makrokomposisjonell relasjonsbetegnelse. Det er imidlertid ikke det samme som å si at strukturalistiske og/eller andre "tekniske" analysemetoder med sikkerhet vil føre til en forståelse av en teksts tematikk. Snarere er det vel slik at tekstanalysen i utgangspunktet styres av en mer eller mindre intuitiv oppfatning av tekstens tematikk – en oppfatning som kan danne utgangspunkt for formuleringen av en hypotese som i sin tur kan utprøves ved hjelp av strukturalistiske og/eller andre "tekniske" analysemetoder. Disse metodenes fremste fortrinn er i denne sammenhengen at de hjelper oss til å lese den aktuelle teksten nært og grundig, slik at utgangshypotesen enten kan godtas eller forkastes, eventuelt styrkes eller svekkes.

Det kristne ritualet

Vi spør oss altså først hva som kjennetegner den overgangssituasjonen som er knyttet til bryllupsritualet i "Ringen". Bryllupet markerer jo tradisjonelt en viktig overgangsfase i livet, og denne overgangen faller ofte, men langt fra alltid, sammen med overgangen fra barn/ungdom til voksen. I "Ringen" er det etter min mening uten tvil slik at bryllupet er knyttet til en overgangsfase der initiasjonen til det voksne liv er tematisert, men på en noe underlig måte. Det kanskje mest oppsiktsvekkende ved det kristne ritualet i "Ringen" er at det nettopp i en viss forstand *ikke* ser ut til å lykkes i å initiere barnet Lise til det voksne liv. Det vil si, novellen inneholder en hel rekke indikasjoner på at Lise tar steget fra barndommen til det voksne liv: Hun trosser foreldrenes vilje; hun flytter hjemmefra; hun blir frue i eget hus, osv. Dette steget viser seg imidlertid ikke å være et reelt steg fra barndom til voksen. Snarere tvert i mot. I "Ringen"

fungerer ekteskapet faktisk som en sanksjonering av barndommen:

Det var ikke længe siden at hun havde leget med Dukker –, naar hun nu selv børstede sit smukke Haar, ordnede sit Linnedskab og satte sine Blomster i Vand, var hun med eet kommet tilbage til sin Barndoms lykkelige Verden: man udførte alting med dyb, gravitetisk Alvor og højtidelig Omhu,– og hele Tiden var man ganske klar over, at man legede (s. 222).

Denne innsikten er ivaretatt på en fin måte av Søndergaards analyse, nærmere bestemt gjennom hans såkalte "prædikamentmodell", der han konkluderer med at brylluppet realiserer det sosiale, men ikke det seksuelle og psykologiske aspektet ved Lises overgang fra barn til voksen. Det er i denne sammenhengen verdt å merke seg at Lises tilstand etter brylluppet likevel, eller kanskje nettopp derfor, beskrives som en lykkelig, nesten paradisiske, tilstand.

Ritualet i lysningen

La oss nå undersøke det andre ritualet i novellen. Det hendelsesforløpet som utspiller seg i lysningen i krattskogen kan leses på flere måter. Det kan for eksempel leses bokstavelig: Lise trer ut av stien, møter en tyv og morder som truer henne til å være stille, hun tilbyr vedkommede giftingen for å kjøpe seg fri, osv. Den kan også leses slik Søndergaard har gjort i én av sine syv analyser, nemlig som en moderne versjon av den bibelske syndefallsmyten, der konstellasjonen Lise-Konrad-fåretyven har sin antetyp i Eva-Adam-Djevelen.

Mitt utgangspunkt vil imidlertid være at det hendelsesforløpet som utspiller seg i lysningen *i tillegg* kan leses som en moderne variant av arkaiske initiasjonsritualer. Min analyse vil i så måte ligne litt både på den analysen Søndergaard utfører i avsnittet "Lises individuation" og på Robert Blys

analyse av "Eventyret om Jernhans" i boken *Iron John. A Book about Men*, men min primære referanse vil likevel være Mircea Eliade og hans redegjørelse for den typen ritualer som markerer overgangen fra barn til voksen. Det må understrekes at de ritualene Eliade refererer til er såkalt arkaiske overgangsritualer. Det betyr at de er langt eldre enn de kristne ritualene – eksempelvis protestantiske eller katolske ritualer – men deres funksjon var, i likhet med kristne ritualer, å introdusere en hellig dimensjon i menneskenes liv. Eliades utgangspunkt i boken *Das Heilige und das Profane* er at både kristne og arkaiske overgangsritualer representerer en religiøs livsholdning som er vesensforskjellig fra den profane livsholdningen som det moderne mennesket bevisst synes å ha etterstrebet i løpet av de siste 150-200 årene. Eliade påpeker imidlertid at selv om det moderne mennesket har valgt å kvitte seg med "religiøs overtro", så har det ikke klart å kvitte seg med de mange ritualene som er utviklet av det religiøse mennesket. Påstanden belegges blant annet med et eksempel som viser at også moderne vitenskapelig praksis reproducerer ritualer som i siste omgang strekker seg tilbake til arkaiske hellige praksiser:

Spesifikt moderne former for teknikk, som psykoanalysen, har ennå bevart en initiasjons-'pattern'. Pasienten blir oppfordret til å stige dypt ned i seg selv, gjenoppleve sin fortid og påny stille seg overfor sine *traumata*. Formelt er dette forløp identisk med nedstigningen til 'helvete', til åndene og kampen med 'uhyrene', som spiller en viktig rolle ved initiasjoner. På samme måte som den initierte må gå seierrik ut av sine prøver, må 'dø' og 'gjenoppstå', før han kan nå inn til en fullt ansvarlig eksistens åpen for de åndelige verdier, således må det analyserte menneske stilles overfor sitt eget 'ubevisste', jaget av ånder og udyr,

for der å gjenfinne psykisk sunnhet og integritet og dermed de kulturelle verdiers verden.¹

Eliades eksempel kan stå som en passende overgang til den påfølgende analysen. Mitt perspektiv i det følgende vil nemlig være at Lises opplevelser i lysningen kan forstås i lys av Eliades beskrivelse av initiasjonens fenomenologi. Bruken av Eliade vil således bidra til å sette tematikken i "Ringene" i perspektiv, og i tillegg styre segmenteringen av tekstforløpet internt i komposisjonens andre avdeling. Eliades initiasjonsfenomenologi er altså et teksteksternt idékompleks som samtidig fungerer som metode for segmentering av tekstforløp. For ordens skyld understreker jeg at min analyse verken forutsetter eller utelukker at Karen Blixen kan ha hatt noe bestemt initiasjonsritual som modell for "Ringene".

Allerede i Eliades beskrivelse av initiasjonens forstadium, lar det seg gjøre å etablere håndfaste paralleller til "Ringene": "Overalt begynner seremonien med at neofyten skilles fra sin familie og trekker seg tilbake til krattskogens ensomhet. [...] Mange steder er der en initiasjonshytte i krattskogen."² I "Ringene" manifesteres denne fasen idet Konrad ber Lise gå hjem alene, hvorpå Lise etter en kort stund gjør en avstikker inn i krattskogen. I denne krattskogen befinner det seg en lysning, beskrevet som "en Alkove med gyldengrønne Omhæng" (s. 225), som Lise går inn i. Dette stedet gis i løpet av novellen også en rekke andre navn og beskrivelser som i sin tur bidrar til å plassere den innenfor flere assosiasjonsfelt, men i denne omgangen er det tilstrekkelig å merke seg at lysningen to ganger omtales som et helligt sted: "det hellige, hemmelighetsfulle sted" og "Helligdommen" (ss. 225-6).

Det initiasjonsritualet som utspiller seg i krattskogen, har ifølge Eliade to basiskomponenter – nemlig en detroniserings-

¹ Sitert fra den norske oversettelsen: *Det hellige og det profane* (Gyldendal Norsk Forlag, Oslo, 1994) s. 124. Opprinnelig publisert i 1957.

² *Ibid.*, s. 112. Neofyt betyr nyfødt eller nydøpt.

fase bestående av symbolsk lemlestelse og død, og en introniserings- eller kroningsfase bestående av neofytens spirituelle gjenfødelse. Neofyten må altså på smertefullt vis kvitte seg med sin tidligere eksistens før det nye jeget kan oppstå eller fødes. Som vi skal se, er begge disse to fasene ikke bare tydelig manifestert, men også tett innvevd i hverandre i "Ringen".

Til detroniseringsfasens symbolske død og lemlestelse er det knyttet et forstadium – nemlig det Eliade omtaler som regresjonen til "den virtuelle, prekosmiske verden".¹ Både forstadiet og hovedstadiene lar seg, som vi skal se, etterspore i "Ringen".

Lises regresjonsfase starter allerede idet hun kaster hatten foran føttene på Konrad. Gesten signaliserer minst to forhold som begge er vesentlige i denne sammenheng. Hattemanøvreren symboliserer bortfallet av en sivilisasjonsmarkør, og det løsthengende håret markerer, som Søndergaard har påpekt, et ønske om "at virke erotisk utfordrende".² (Den som responderer på Lises erotiske utfordring er, som vi skal se, ikke godseieren Konrad, men hans mørke og uerkjente *alter ego*: Fåretyven). Regresjonsfasen fortsetter ved at Lises øvrige sivilisasjonsmarkører – nemlig klærne – angripes på vei inn i lysningen:

Hun passede nøye på ikke at gjøre den ringeste Støj, og gik uendelig forsigtig frem, Skridt for Skridt. En Kvist hang fast i Garneringen paa hendes hvide Kjole, hun gjorde sig langsomt fri og tog sig i Agt for ikke at knække den. En Gren greb i hendes lange, gyldne Lokker, hun stod stille, løftede Armene og løste den varsomt ud. [...] Ved denne bevægelse kom hun til at træde i Sømmen på sin Kjole, og bukkede sig for at faa den løs. (s. 226)

---

¹ Ibid., s. 113.

² "Syv fantastiske analyser af Karen Blixens 'Ringens' – og diverse overvejelser om teori og metode", s. 88.

Denne inntreden i lysningen fortøner seg som en symbolsk og erotisk ladet avkledningsprosedyre, og den har i novellen som funksjon å klargjøre Lise både for regresjonen til den prekosmiske verden, og for den senere innvielse i seksualitetens hemmeligheter. Det er av betydning i denne sammenhengen at Lises kjole er hvit – en farge som i "Ringene" tydelig symboliserer uskyld. Avkledningssekvensen kan dermed også forstås som et første ledd i "lemlestelsen" av den Lise som i begynnelsen av novellen hadde uskylden som en sentral komponent i sin identitet. Det synes videre nokså tydelig at Lises inntreden, gjennom "det tette Løv", i det "grønne Skovkammer" der "Jordbunden [blev] blød og fugtig" (s. 226) kan forstås som en symbolsk inntreden i selve moderskjødet – en *regressus ad uterum*. Ifølge Eliade er det da også helt vanlig at "initiasjonshytten symboliserer mors skjød".¹ I denne sammenhengen er det i tillegg interessant å merke seg at regresjonen til den embryonale verden, til fosterstadiet, fortøner seg som en regresjon til en tilstand før språket: "Dette Møde i Skoven forløb, fra først til sist, fuldkommen stumt, uden et Ord" (s. 227), og i en viss forstand til en tilstand før, eller iallefall hinsides, tiden: "For de to Optrædende i Pantomimen var det tidløst ..." (s. 227).

Lises regresjon etterfølges så av en døds- og lemlestelsesfase, og i denne fasen spiller fåretyven/morderen en vesentlig rolle. Ifølge Eliade er det et fellestrekk ved alle initiasjonsritualer at neofyten på symbolsk vis drepes og/eller lemlestes av instanser som representerer mytiske og guddommelige forfedre, og mange steder er den mytiske ane gitt dyreskikkelse. Slik er det også i "Ringene". Et nærmere blikk på måten fåretyven karakteriseres i løpet av novellen, viser at han flere steder omtales gjennom en metaforikk som refererer direkte til dyr og djevler. På side 295 er han "som en Ulv"; på side 296 er han en "stakkels Djævel"; på side 299 "en pludselig opdukkende Skovdæmon"; på side 300 "det jagede vilde Dyr", og på side

¹ *Det hellige og det profane*, s. 113.

301 sammenlignes han med "en ond Aand". Som fåretyv kan denne figuren også sies å ha aner helt tilbake til den figuren som Eliade holder for å være "den mest guddommelige skapning i førhistorisk tid",¹ nemlig Jaktmesteren eller Dyremesteren. I tillegg har fåretyven klare likhetstrekk med Villmannen i "Eventyret om Jernhans".² Det er denne figuren som på symbolsk vis avliver Lise:

Uden at løfte Armen drejede han langsomt sit højre Haandled, og Kniven i sin højre Haand, opefter indtil Knivsbladets Spids pegede lige imod hendes Strube. Bevægelsen var forrykt, ufattelig. (ss. 227-8).

Denne "forrykte" og "ufattelige" bevægelse – det symbolske mord – er fåretyvens aller første gestus i interaksjonen de to imellom. Lise besvarer gesten ved å tilby tyven sin vielsesring, og idet hun trekker ringen av fingeren mister hun også sitt hvite lommelørkle – symbolet på den uskyldstilstand hun befant seg i. Lises handling kan tolkes som en vettskremt kvinnes forsøk på å kjøpe seg fri fra en livsfarlig situasjon, men den kan også leses som en rituell handling, og da som en sanksjonering av den død hun nettopp er blitt påført. Lises ofring av vielsesringen og lommelørklet representerer en form for lemlestelse som bekrefter at hennes tidligere "jeg" ikke lenger er en del av henne. Fåretyven på sin side befester sin status som Villmann ved å avvise ringen som bys frem. Han nekter å ta steget over i den sosiale orden som symboliseres ved ringen.

I samme sekund som Lise har mistet ringen og lommelørklet, settes gjenfødselsprosessen i gang – manifestert ved den samme gest som vi kjenner fra Michelangelos versjon, i Det

---

¹ Eliade er her sitert fra John E. Pfeiffer: *The Creative Explosion. An Inquiry into the Origins of Art and Religion* (Harper & Row, 1982), s. 119.

² "Eventyret om Jernhans" ble nedtegnet av brødrene Grimm omkring 1820. Det fins oversatt til norsk i *Brødrene Grimm: Eventyr* (Den norske bokklubben, 1987) og i Robert Blys bok *Mannen* (oversatt av Espen Haavardsholm, Gyldendal norsk forlag, 1992).

Sixtinske Kapell, av den bibelske skapelsesberetningen: "Han rakte langsomt sin Haand imod hendes, hans Fingerspidser rørte hendes Fingerspidser, og hendes Fingerspidser skælvede ikke under Berøringen" (s. 228).¹

Gjenfødselen markerer overgangsritualets siste fase, og inkluderer ifølge Eliade en rekke aspekter og forestillinger. Det er for eksempel vanlig å holde måltid for den nydøpte, og ofte gis vedkommede et nytt navn (ingen av disse to aspektene ved initiasjonsprosessen er, så vidt jeg kan se, manifestert i "Ringene"). Det hører også med at den gjenoppståtte fremstår med et nytt språk eller i det minste med flere hemmelige ord, men viktigst av alt er det at "den initierte ikke bare [er] en som er 'født på ny' eller 'oppstanden', han er også et menneske som vet, som kjenner mysteriene, som har hatt metafysiske åpenbaringer".² I alminnelighet, sier Eliade, innebærer initiasjonen en trefoldig åpenbaring: Åpenbaringen av det hellige, av døden og av seksualiteten.

Det første som finner sted i løpet av Lises gjenfødselsfase, er det symbolske samleiet mellom Lise og fåretyven:

Han rakte Armen ned og tog hendes Lommetørklæde op. Uden at tage Øjnene fra hendes Ansigt trak han igen Kniven ud af Skeden, og svøbte det lille lette Stykke Kammerdug omkring det lange Knivsblad. Det var vanskeligt for ham at faa det gjort, fordi hans ene Arm var brækket. Mens han stræbte med det, blev hans Ansigt, under Snavset og Blodet, hvidere og hvidere, indtil det næsten lyste som Fosfor. Idet han famlede ved Kniven med begge Hænder tvang han den igen ned i Skeden. Enten var Skeden for stor, og havde aldrig passet til Kniven, eller ogsaa var Bladet tyndslidt, – Kniven, med

¹ Min tolkning av denne gesten er i overensstemmelse med Søndergaards tolkning, men ikke med Hans Alstrup Petersens. Petersen tolker gesten som en symbolsk vielsesgest: "Den flygtige berøring med fingerspidserne har samme rituelle gravitet, som var den udløst af ordene: 'Så giv hinanden hånd derpå!' Kvinden vies da for anden gang; den beskidte part modtager og berører bekræftende hendes hånd – men ikke hendes ring" ("Ægteskabet mellem Himmel og Helvede", s. 50).

² Ibid., s. 112.

Lommetørklædet om sig, gled ind. Endnu i to eller tre Sekunder hvilede hans Blik paa hende, – saa løftede han sit Ansigt, endnu gennemlyst af den forunderlige Fosforglans, og lukkede Øjnene. Det var en Afgørelse og en Afslutning. I denne ene Bevægelse gjorde han hvad hun havde besvoret ham om: han udslettede sig og forsvandt. Hun var fri. (s. 229)

Det mest interessante ved denne tekstpassasjen er ikke den nokså åpenbare samleiemetaforikken, men den utvekslingen av egenskaper som ser ut til å foregå mellom Lise og fåretyven i løpet av "samleiet". I tekstutdraget ovenfor kommer denne utvekslingen til uttrykk ved at Lises "hvithet" – hennes uskyld – overføres til fåretyven, ikke bare i den forstand at fåretyven bemektiger seg det hvite lommetørklet, men også ved at fåretyvens ansikt gradvis blir hvitere og hvitere: "Mens han stræbte med det, blev hans Ansigt, under Snavset og Blodet, hvidere og hvidere, indtil det næsten lyste som Fosfor". Denne overføringen av "hvithet" kan betraktes som aller siste ledd i utviklingen av den uinnvidde Lises identitet, samtidig som den samme hendelsen også bidrar til å "føde" den nye Lise. Det symbolske samleiet innebærer nemlig ikke bare at Lise overfører sin identitet til fåretyven; det innebærer også at fåretyven overfører sin identitet – sin "sorthet" – til Lise. Denne siste overføringen markeres symbolsk ved at det attributtet som symboliserer fåretyven – nemlig kniven – etter "samleiet" befinner seg omsluttet av det attributtet som symboliserer Lise – nemlig lommetørklet.¹ Overføringen dokumenteres i tillegg på to måter i de siste avsnitt av novellen. For det første presenterer Lise selv en tolkning av hendelsen som går ut på at den har viet henne til "Fattigdommen, Fredløsheden, den fuldkomne Forladthed. Til hele Verdens Synd og Sorg" (s. 230). For det andre

---

¹ Tone Selboe tolker denne scenen på lignende vis i sin analyse: "Han [fåretyven] 'glir' så å si inn i henne og 'blir' henne, slik at når han forsvinner, er skylden og synden også hennes" (*Kunst og erfaring*, s. 141).

manifesterer novellens aller siste setning at Lise har tilegnet seg en last hun ikke tidligere hadde, nemlig løgnen. Med Eliades terminologi kan vi slå fast at den nyfødte – Lise – faktisk har tilegnet seg et nytt språk i løpet av initiasjonsprosessen – nemlig løgnens språk. Lises løgn til Konrad kan synes uskyldig, men det må være tillatt å oppfatte den som uttrykk for en vesentlig endring tatt i betraktning at Lises begrep om frihet og lykke i begynnelsen av novellen knyttes til forestillingen om at "hun fra nu af aldrig kunde tænkes at have nogen Hæmmelighed for sin Mand" (s. 221). Den Lise som kommer ut av lysningen i krattskogen kjennetegnes nettopp ved at hun har tilegnet seg hemmeligheter.

Den utvekslingsprosessen som her er beskrevet, har forøvrig sin tydelige og interessante parallell i "Eventyret om Jernhans". Etter at eventyrets hovedperson har fullført sine initiasjonsprøvelser under veiledning fra den hårete villmannen Jernhans (og dermed har integrert Villmannen i sin personlighet), avsluttes historien med at også Jernhans utsettes for en bestemt transformasjon:

Da de satt ved bryllupsbordet, stanset musikken, de store dørene åpnet seg og inn i salen kom et stort følge med en konge i spissen. Han gikk bort til prinsen og sa: 'Jeg er Jernhans, jeg var omskapt til en villmann, men nå har du frelst meg. Alt det jeg eier, skal være ditt'.¹

Den frelse som blir Jernhans til del, ligner den frelse som blir fåretyven til del, og som symbolsk manifesteres ved at fåretyven gradvis tilegner seg uskyldens hvite farve i møtet med Lise. Denne tolkningen går altså noe lenger enn Søndergaards tolkning i kapittelet "Lises syndefald", der det heter at

---

¹ Sitert fra *Mannen*, s. 312.

[h]vad fåretyven ønsker, er ikke ringen (ægteskabet), men Lises krop og seksualitet, symbolsk udtrykt i lommetørklædet (hendes hymen) – og fåretyven får præcis det, han ønsker.¹

Ifølge min tolkning er fåretyvens primære ønske verken ringen (ekteskabet) eller Lises kropp og seksualitet, men frelse, og det er nettopp frelse han også i symbolsk forstand oppnår.

Før jeg ytterligere utdyper forholdet mellom Lise og fåretyven, skal jamføringen med initiasjonens fenomenologi sluttføres. Etter at fåretyven er forsvunnet, befinner vi oss ved prosessens endemål. Lise har gjennomgått en initiasjon, og må betraktes som et "menneske som vet, som kjenner mysteriene" – et menneske som har hatt den trefoldige åpenbaring av det hellige, av døden og av seksualiteten. At Lise erfarer ritualet i lysningen som hellig, går, som allerede nevnt, frem idet hun forestiller seg lysningen som "det hellige, hemmelighetsfulle sted". Den hellige dimensjonen ved ritualet underbygges ytterligere av fortellerens beskrivelse på side 301:

I denne stumme Gestus havde hendes hvitklædte unge Skikkelse samme høje, alvorsfulde Myndighed som Præstens, der med et helligt symbol bortmaner en ond Aand og nedstøder den fra Menneskenes Verden, til Mørket.

Videre har jeg allerede argumentert i detalj for at Lise går gjennom en symbolsk dødsfase, og at det stedfortredende samleiet står sentralt i hennes gjenfødselsfase. Det lar seg altså fastslå at Lise har gått gjennom et ritual som, i motsetning til det kristne bryllupsritualet, har gitt henne innsikt og erfaringer knyttet til seksualiteten, døden og det hellige. Mens det kristne bryllupet tillot Lise og Konrad å leve i den barnlige illusjonens verden, påtvinges Lise

---

¹ "Syv fantastiske analyser af Karen Blixens 'Ringene' – og diverse overvejelser om teori og metode", s. 98.

realitetsprinsippet i form av Villmannen – han som, til Konrads fortvilelse, tar livet av den uskylden som ikke bare fantes inkarnert i fårene, men som også definerte Lises karakter.

Hendelsene i lysningen har, som jeg nå har argumentert for, mange likhetstrekk med det Eliade omtaler som arkaiske initiasjonsritualer, men de har også aspekter ved seg som adskiller dem fra de ritualer Eliade beskriver. Disse *avvikende trekkene* ved Lises initiasjon fortjener også oppmerksomhet, og bidrar etter mitt syn i høy grad til diskusjonen om novellens tematikk (særlig spørsmålet om hvordan slutten av novellen skal forstås).

Det er særlig to forhold ved Lises initiasjon som synes å skille den fra tradisjonelle ritualer av dette slag. Det første problematiske punktet angår *verdien* av initiasjonsritualet. Det generelle formålet med initiasjonsritualet er ifølge Eliade å introdusere neofyten til en hellig og åndelig dimensjon ved tilværelsen, for derved å transformere ynglingen til et voksent, helt og ansvarlig menneske. Problemet for Lise er at hennes initiasjon leder over i en tilstand som frustrerer henne. Hun er blitt et mer komplett menneske, men samtidig også mer splittet og frustrert. Det paradoks som formuleres gjennom novellens binære makrokomposisjon, der det kristne ritualet kontrasteres med det ikke-kristne ritualet, kan formuleres som følger: Det kristne ritualet gir lykke, men ikke kunnskap om livets og dødens mysterier; det ikke-kristne ritualet gir kunnskap om livets og dødens mysterier, men ikke lykke. Lykke og innsikt er uforenlige variabler i "Ringens" univers. "Ringens" synes i så måte å tematisere et sentralt dilemma i vår vestlige sivilisasjon – et dilemma som har flere arketyperiske uttrykk allerede i Bibelen, eksempelvis i 1. Mosebok der Adam og Eva blir fordrevet fra Paradis etter å ha spist av kunnskapens tre, og i Predikerens bok der det heter at "...med stor visdom følger mange kvaler. Den som øker sin kunnskap, øker sin smerte".¹

---

¹ Predikerens bok 1:18.

Dilemmaet er i høy grad også romantikkens og modernitetens dilemma.

Det forhold at Lise erfarer tilværelsen som frustrerende etter tildragelsen i lysningen, kan dermed tyde på at Søndergaards syndefallstolkning er mer relevant enn en tolkning som legger vekt på initiasjonsaspektet. En tolkning som legger vekt på initiasjonsaspektet er likevel ikke fåfengt. Den kan til og med på enkelte punkter styrke Søndergaards syndefallstolkning. En svakhet i Søndergaards syndefallstolkning er nemlig at den "den seksuelle forening"¹ spiller en stor rolle i det syndefall som beskrives i "Ringene", mens den ikke gjør det i 1. Mosebok. Søndergaard redegjør med andre ord ikke for den komponenten i syndefallet som handler om tilegnelse av forbudt kunnskap, i Bibelen manifestert ved Evas spising av eplet. En tolkning som legger vekt på initiasjonsaspektet vil derimot kunne redegjøre for denne komponenten, ettersom initiasjonsritualet nettopp tematiserer neofytens tilegnelse av kunnskap om livets og dødens mysterier. Denne kunnskapen tilegnes i "Ringene" ikke gjennom eplet fra kunnskapens tre, men ved at Lise går gjennom en prosess der den symbolske død og gjenoppstandelse er de sentrale hendelser. Problemet med å holde fast ved en tolkning som vektlegger initiasjonsaspektet, er altså at Lises initiasjon resulterer i frustrasjon. Spørsmålet er om denne "feilfullføringen" av initiasjonsritualet likevel kan redegjøres for på en meningsfull måte. En slik redegjørelse vil etter min mening måtte ta utgangspunkt i den andre inkongruensen i forholdet mellom Lises initiasjon og Eliades beskrivelse av initiasjonens fenomenologi. Dette andre problematiske aspektet ved Lises initiasjon er knyttet til kjønnsdimensjonen.

I sine redegjørelser for initiasjonsritualer skiller Eliade tydelig mellom mannlig og kvinnelig initiasjon, og hevder blant annet at kvinnelige initiasjonsriter som regel er forbundet med

---

¹ "Syv fantastiske analyser af Karen Blixens 'Ringene' - og diverse overvejelser om teori og metode", s. 97.

den første menstruasjonen, samt at kvinnelige initiasjonsseremonier ikke er basert i repetisjonen av en opphavsmyte:

To sum up, girls' initiation are determined by a mystery 'natural' to the female sex, the appearance of menstruation, with all that this phenomenon implies for primitives: e.g., periodical purification, fecundity, curative and magical powers. The girl is to become conscious of a transformation that comes about in a natural way and to assume the mode of being that results from it, the mode of being an adult woman. [...] It should be noted that feminine ceremonies in connection with menstruation are not based on an origin myth, as is always the case with masculine puberty rites.¹

Referanser til kvinnens menstruasjon er fraværende i "Ringene", og dessuten kjennetegnes seremonien i "Ringene" nettopp ved at den opphavelige skapelsen av mennesket repeteres rituelt. Det er også viktig i denne sammenhengen at kvinnelige initiasjoner ifølge Eliade forstås av eldre kvinner, mens den mannlige neofyten tradisjonelt konfronteres med Villdyret eller Jaktmesteren.

Likevel er det rimelig å argumentere for at Lises hemmelige møte med fåretyven har form av en initiasjon som introduserer henne til "the mode of being an adult woman". Søndergaard uttrykker dette på følgende vis:

Lise spejler sig i fåretyven og får – som i et troldspejl – sin egen seksualitet at se. Så snart hun har taget sin nye identitet som kvinde, psykisk og sexuel, til sig, udsletter fåretyven sig og spejlbilledet forsvinder. [...] Hun hviler i sig selv som kvinde og hævder sin selvstændighed ved at holde hemmeligheden for sig selv.²

¹ Eliade: *Rites and Symbols of Initiation. The Mysteries of Birth and Rebirth* (Harper and Row, New York, 1975), s. 47. Opprinnelig publisert i 1958.

² "Syv fantastiske analyser af Karen Blixens 'Ringene' – og diverse overvejelser om teori og metode", s. 93.

Det problematiske i denne tolkningen er ikke forestillingen om at Lise gjør erfaringer knyttet til seksualitet, men forestillingen om at fåretyven representerer en avspaltet og uerkjent del av Lise selv – hennes "egne dyriske drifter".¹ Denne forestillingen er gjennomgående i Søndergaards analyse, og er etter mitt syn feilaktig. Det er, som tidligere antydnet, rimeligere å tolke fåretyven som en projeksjon av visse uerkjente og ikke-integrerte sider ved Konrads personlighet. Fåretyven er Konrads mytiske ane, ikke Lises. En slik tolkning støttes av Eliades redegjørelse for initiasjonens fenomenologi, men er ikke avhengig av den. Tone Selboe har, i *Kunst og erfaring*, kommet frem til samme konklusjon uten å ha gått via en teori om initiasjonens fenomenologi: "Ektemannen og fåretyven er 'sammenblandet' fortellingen igjennom [...]. Snarere enn å være hennes, er fåretyven *Konrads* dobbeltgjenger".² Fåretyven gir nærmere bestemt legeme til de maskuline uregenskapene, jakt- og krigerinstinktene, som sivilisasjonsprosessen har berøvet Konrad. Lise på sin side befinner seg i en likhetsrelasjon til fårene. I fårene er Lises feminine egenskaper, og da først og fremst uskylden, rendyrket inntil det parodiske. Lise relaterer seg altså til fårene som Konrad relaterer seg til fåretyven på den måten at Lises femininitet karikeres og gis egen skikkelse i fårene slik Konrads maskulinitet karikeres og gis egen skikkelse i fåretyven. Det ligger et finurlig element av parodi og komisk eksponering i måten disse posisjonene interagerer på i løpet av novellen, og igjen kan vi legge merke til at det makrokomposisjonelle skillet mellom komposisjonens første og andre del er signifikant. Det vil si, i første del av novellens makrokomposisjon etableres et tradisjonelt kjønnsrollemønster som så utsettes for komisk eksponering i

---

¹ Ibid., s. 85. Sara Stambaugh konkluderer på lignende vis i sin bok *The Witch and the Goddess in the Stories of Isak Dinesen: A Feminist Reading* (U.M.I. Research Press, 1988): "[...] Lovisa's meeting with the wild man and the thief is an encounter with a hidden side of her own personality" (s. 28).

² *Kunst og erfaring*, s. 142.

annen del av komposisjonen der Konrad og Lise konfronteres med hverandres karikaturer – henholdsvis fårene og fåretyven. Mens Konrad sørger over tapet av Lises karikatur, sørger Konrads karikatur for at Lise mister sin uskyld i lysningen i skogen.

Dersom det er riktig at fåretyven er Konrads maskuline arketypp (og i tillegg nedstammer fra eldgamle initiasjonsmestre som Dyremesteren eller Jaktmesteren), må vi konkludere med at Lise – ved en tilfeldighet, og mens Konrad var beskjeftiget med tradisjonelt feminine omsorgsoppgaver – kom til å gjennomgå Konrads initiasjonsritual.¹ I løpet av denne prosessen introduseres Lise for et realitetsprinsipp, men hun integrerer også samtidig det maskuline villdyret i sin feminine identitet, og blir i denne forstand transformert til et hybrid monstrem: Feminin kvinne på utsiden og blodig villmann på innsiden. Symbolsk manifesteres denne mesalliansen ved at Villmannens blodige kniv befinner seg innhyllet i Lises hvite lømmetørkle. I lys av disse observasjonene er det rimelig å vinkle diskusjonen av novellens eventuelle feministiske aspekt noe annerledes, og dermed også stille spørsmålsteget ved Søndergaards konklusjon i kapittelet "Hvor gikk Lise hen, da hun gikk hjem – en feministisk analyse":

Mens Lise i starten af fortællingen oplever friheden i den totale hengivelse til manden (at hun ikke kan tænkes at have hemmeligheder for ham), så er hun gennem mødet med fåretyven, der repræsenterer en anden mandstype, nået frem til en selvstændighed, hvor hun ikke hæfter sin identitet op på forholdet til manden. Hun hviler i sig selv som kvinde og hævder sin selvstændighed ved at holde hemmeligheder for sig selv.²

¹ Aspektet av tilfeldighet bidrar forøvrig i høy grad til å karakterisere den bestemte formen for initiasjonsritual Lise gjennomgår. Ritualer er plassert i en moderne kontekst, og dermed løst fra sin seremonielle og kollektive sammenheng.

² "Syv fantastiske analyser af Karen Blixens 'Ringene' og diverse overvejelser om teori og metode", s. 93.

Den Lise vi forlater på slutten av novellen, er ikke "nået frem til en selvstendighet, hvor hun ikke hæfter sin identitet op på forholdet til mannen". Den moderne, selvstendige kvinne fødes ikke, slik Søndergaards tolkning lyder, idet feminine verdier avgrenses fra, og selvstendigjøres i forhold til maskuline verdier, men derimot idet grensen mellom disse verdiene overskrides. Dersom "Ringene" skal leses som en allegorisk fremstilling av den moderne, selvstendige kvinnens fødsel, så må vi konkludere med at den moderne kvinnen fødes nettopp idet hun temmer og internaliserer selve den maskuline arketyper – Villmannen. Det er denne grunnleggende og hemmelige erfaringen av at grensen mellom etablerte og "naturlige" kjønnskategorier er overskredet som ikke kan kommuniseres til Konrad, og som derfor er hovedårsaken til Lises frustrasjon i slutten av "Ringene". Om "Ringene" dermed skal betraktes som en feministisk tekst, overlater jeg til andre å avgjøre.